

Szigethy Gábor

A KOSSUTH-NÓTA SZÍNEVÁLTOZÁSA

Kossuth Lajos azt üzente...

Kossuth Lajos gyakran üzent. Volt, amikor az üzenetet hallották az itthon élő magyarok, volt, amikor csupán azt, amit hallani akartak. Gyakran előfordult, hogy Kossuth Lajos nem üzent; a nevében üzentek olyanok, akikre a kutya sem figyel, ha saját nevükben próbálnak ígét hirdetni a Kárpát-medencében függetlenségről, szabadságról, jobb jövőről álmodó magyaroknak.

Putnoki József nevét már a XX. században megjelent szaklexikonok sem tartják számon, a XIX. század végén az irodalmi életünkre vonatkozó minden apró adatot lelkiismeretesen összegyűjtő Szinnyi József is csupán egy művét említi (*Rósa Sándor*, 1848), pedig a derék atyafi 1848-ban ontotta a népszerű, ponyván árult verses politikai műveket. *A nagy Kossuth Lajos – Putnoki Józseftől*. Megjelent és kapható 1848 nyarán Bucsánszky Alajosnál, Buda-Pesten, Kerepesi út 1508. szám.

A kötet címlapján kalaplengető magyarok körében áll Kossuth Lajos: „Elmentek a lábát csókolni hozzája, / Nem hagyta! mindnyájok kezét szorította.”

A lábát nem hagyta, a kezét meg – a régi metszetek tanúsága szerint – nem tudta elrejteni a férfiak és nők csókjai előtt. A ponyvakiadvány címlapja is azt üzente:

Kossuth Lajos a miniszter.

Isten után ő a vezér.

Sőt, akkoriban és még száz év múlva is sokan gondolták úgy: *Kossuth Lajos a király!* 1952-ben egy magát negyven évesnek mondó nyírségi parasztember, Nagy Ignác arra emlékezett, hogy katona korában, 1923-ban találkozott egy, az országúton magányosan bandukoló öregemberrel, akinek ötvenhét éves volt az unokája, nyolcvanhét a fia, és az öreg vándor azt mondta neki:

„– Én is katona voltam, de akkor még Kossuth volt a király.

Mondom neki:

– Nem volt az király, az kormányzója volt az országnak.

– Maga tudja vagy én? – dohogott rám. – Én voltam a katonája.”

Az 1923-ban fia életkora alapján legkevesebb százhárom éves apóának szíve joga úgy emlékezni Kossuth Lajosra, mint a magyarok királyára.

A józan-okos, élni szerető, nagy kort megélt Gyulai Pál emlékbeszédében (1894. április 11.) olyan arcképet fest Kossuth Lajosról, amelyért sem Ferenc József, sem az olvasók nem kövezik meg a tegnap politikusára emlékező irodalomtörténészt: „Nagy szónok volt, e század legnagyobb szónokainak egyike, s Társaságunk koszorújának szalagján, melyet ravatalára küldöttem, méltán fénylett e mondat: »Kossuth Lajosnak, a nagy szónoknak«”.

Gyulai Pál szerint Kossuth Lajos a század nagy szónoka volt. A százhárom éves öreg katona szerint magyar király.

Mindkettő tévedett.

Mindkettőnek igaza volt.

Kossuth Lajos nagy szónok volt, szavára megmozdult, föltámadott a tenger. Errefelé ezer éve Isten után az első ember a király, s ha Kossuth Lajos Isten után a vezér, akkor természetesen ő a magyarok kegyes és tisztelt uralkodója.

A magyar szabadság pünkösdi királyságában.

Aztán beköszöntött hazánkban az ősz. A józan-okos, élni akaró ifjú Szilágyi Sándor 1849 őszén írott könyvében (*A magyar forradalom férfiai*, Pest, 1850) olyan arcképet fest Kossuth Lajosról, amelyért sem Ferenc József, sem az olvasók nem kövezik meg a tegnap diadalairól mesélő történészt. „Kossuth nagy szónok, mint Rienzi volt, sok esze, akarám mondani lángesze van, mint ennek, de individualitás, mint e tribun, fénylő, az igaz, de individualitás.”

Ami volt, elmúlt. Aki akarja, a Bach-korszakban el is felejtheti Kossuth Lajost. Aki meg nem akarja, mondhatja magáról, hogy ő bizony *Kossuth-kutya*. Mint az a szurtos kölyök, aki nem akart a Lánchídon hídpénzt fizetni, s miután a strázsával tisztázta, hogy lovak és ökrök után fizetni kell, kutyák után viszont nem, átszaladt a hídon, s visszakiabált a meredten bámuló silbaknak: „Úgy én sem fizetek, mert én Kossuth-kutya vagyok!”

Tíz év múltán, 1861. március 16-án, Jókai Mór lapjában, az *Üstökös*ben jelenhetett meg az anekdota, s példányomban egy korabeli újságot olvasó lapszéli jegyzete arról tájékoztatja az utókort, hogy az akkurátus hídparancsnok a történetek után egy cédulát akasztott az egyik oroszlán szájába: EZEN HÍDON KOSSUTH-KUTYÁKNAK IS FIZETNI KELLETIK!

1851-ben rend volt a birodalomban.

Kossuth Lajos azt üzente...

Aki hallotta, aki tudott róla, nem verte nagydobra.

Kossuth Lajos azt természetesen nem üzente meg Pest-Budára, mi történt Párizsban, a császári palotában, 1859. május 5-én. Az ifjú Napoleon herceg fogadta a volt magyar kormányzót, s Magyarország sorsáról tárgyaltak. III. Napoleon császár hajlandó támogatni a független Magyarországot, ha Magyarország királyság marad.

Kossuth rövid gondolkodás után válaszol.

„...az alkotmányos monarchia egészen megegyezik nemzetem hagyományos érzelmeivel. Magyarország egész múltja monarchikus s egy ezredéves történelem mély nyomot vés a nemzet jellemébe. Én magam republikánus vagyok, de mindenek felett hazafi vagyok. Hazámat fölibe helyezem elméleteimnek... A magyar kérdés nemzeti és állami lét vagy nemlét kérdése. Ez a főérdek, mely minden mást dominál. A kormányforma másodrendű tekintet.”

Egyértelmű ajánlatot tesz Napoleon hercegnek: „Ha mostani egyezkedéseink folytán Magyarország függetlenné lesz, ezt a császár pártfogásának, ezt viszont hercegséged közbenjárásának fogja köszönhetni, nem tartózkodom azon meggyőződésemmek adni kifejezést, hogy nemzetem hercegségednek fogja Szent István koronáját felajánlani.”

Másfélszáz év elteltével is örültségnek látszik az első pillanatban Kossuth ötlete: nehéz elképzelni Napoleon herceg fején Szent István koronáját.

De vajon akkor, ott, Párizsban, 1859. május 5-én miért és mennyire gondolta komolyan Kossuth Lajos a látszólag nagylelkű ajánlatot? És éjszaka, amikor a császárral tárgyalt?

Ha mostani egyezkedéseink folytán Magyarország függetlenné lesz...

Célszerűnek tartotta III. Napoleon 1859-ben, hogy az orosz hatalmi törekvéseket kordában tartó Habsburg Birodalom katonai erejét megroppantva létrejöjjön a *független* Magyarország?

Mire gondolt a herceg, amikor nagyvonalúan elhárította Kossuth Lajos ajánlatát? „Mi Bonaparték sokat tanultunk nagybátyánk történetéből. Megtanultuk nem csak azt, hogy mit kell, hanem azt is, hogy mit nem kell tennünk.” A magyar koronát köszöni, nem kéri, de Kossuth Lajost mégis audienciára kíséri a császárhoz. Franciaország hadat üzent Ausztriának. Napoleon császár reálpolitikus: a háborúban hasznára lehet a magyar emigráció katonai ereje és politikai befolyása. De amikor megítélése szerint Kossuth túl sokat kér – a francia–magyar katonai szövetség *nyílt* felvállalását! – okosan-óvatosan visszakozik. „Sohasem kell akarni a lehetetlent” – inti le a

francia-magyar szövetség, az Anglia diplomáciai megnyerése mellett óvatosan kardoskodó ifjú herceget („miközben cigarettjét a lámpa fölé tartja”), s valószínűleg már abban a pillanatban tudja: Franciaország rövid látszatháborúba keveredik Ausztriával, új politikai egyensúly-helyzet megteremtése érdekében az európai kontinensen, de ebben a katonai és diplomáciai csepetében csak másodrendű mellékszereplőként s ideig-óráig fontos Magyarország részvétele.

A császár erős kézzel kormányozza Franciaországot, 1859-ben szilárdan ül a trónon. Alapelve: *Sobasem kell akarni a lehetetlent!* – amit megszerzett, arra vigyáz; amit szeretne, azért nem kockáztatja azt, ami már a birtokában van.

De Kossuth Lajosnak 1859-ben meg kell kísértenie a lehetetlent.

(Nem sokkal korábban, 1857. május 6-án így ír naplójában Széchenyi István: „A magyar mindig kitűnően monarchikus nép volt... egy fiatal, egészséges, magyarul szóló, jó lovas király, uram Istenem, ugyan nem az-e, mi után eseng a magyar?...”)

A kút mélyén akarni kell a lehetetlent: bármi áron a felszínre jutni. Minden esélyünk megvan a visszazuhanásra, de ha el sem indulunk a megmászhatatlanul meredek falon, biztos, hogy megfulladunk.

Kossuth Lajos 1859. május 5-én éjszaka akarta a lehetetlent.

III. Napoleon császár nem akarta.

Nem született meg a független magyar királyság, s nem lett királya sem francia herceg, sem magyarul szóló jó lovas a reménytelenségbe lassan bele-rokkanó magyaroknak.

Aki itthon élt, arra lehetett büszke, hogy pusztá létével őrzi, védi, megtartja Magyarországot. Itt élünk, ez a hazánk: *van* Magyarország. S a lelke mélyén ki jobban, ki kevésbé szégyellte magát: 1848-ról, a szabadságharcról, a magyar függetlenségről hallgatott, mert arról az életben maradás érdekében hallgatnia kellett.

Élt: megtartotta a hazát, elárulta a szabadságharcot.

Aki emigrációban élt, arra lehetett büszke: őrzi, védi, hirdeti a forradalom és szabadságharc eszméit, a magyar függetlenség gondolatát. Élünk: *lesz* Magyarország. S a lelke mélyén ki jobban, ki kevésbé szégyellte magát: ami otthon történt, arról hallgatott – szabadságban élt, nem szívesen gondolt arra, hogy akik őrzik, megtartják a hazát: rabok.

Élt: hű maradt márciushoz, elárulta októbert.

Aztán a kiegyezés után hirtelen nagyot fordult a világ.

Eddig senki nem akarta a lehetetlent, most mindenki azt akarja.

Kiegyeztünk: mindenki *hazafi* akar lenni. Forradalmár hazafi. Császárhű hazafi. Negyvennyolcas hazafi. Negyvenkilences hazafi. Hatvanhetes hazafi.

Kossuth Lajos azt üzente...

Most mindenről lehet beszélni, írni, ígét hirdetni, amiről eddig nem lehetett.

Áldor Imre szerkesztésében 1867-ben megjelenik egy kellemesen kézbe simuló, aranyozott kötésű könyv: *A forradalom költészete*. A forradalom lázas napjaiban született versek, melyeket két évtizedig tilos volt kinyomtatni, olvasni, idézni.

Most kinyomtatják, olvassák, idézik Dózsa Dániel *Kossuth lovagok dala* című költeményét: „S akár élünk, akár egyig meghalunk, / Kossuth lesz és a szabadság jelszavunk.”

Akik ezt 1849-ben komolyan gondolták, készek voltak életüket áldozni a magyar szabadságért.

Akik ezt 1867-ben fennhangon idézték, készek voltak nagyon őszintén tisztelni az elmúlt nagy idők emlékét.

1849-ben Kossuth lovag, aki harcol, s életét kockáztatja a hazáért.

1867-ben lovagnak s Kossuth hívének érezheti magát, aki tiszteli a régen halott harcosokat.

Kiegyeztünk: béke van. Boldogan emlékezünk a letűnt időkre.

Kossuth Lajos azt üzente...

Hiador új *Washington*nak nevezte 1848-ban Kossuth Lajost: *Háromszáz évig várt rád nemzeted!* Sárosy Gyula *az égből küldött nagy Kossuthról* énekelt. Liszniai Kálmán így rajongott: *A felhőkhöz jártál iskolába...*

Új Washington – lelkesedtek a negyvennyolcas hazafiak Áldor Imre kötetét olvasgatva. Jó nekünk ez az Amerika? – morfondíroztak a hatvanhetes magyarok. *A felhőkhöz jártál iskolába* – így igaz, az ég küldte-adta nekünk Kossuth apánkat, értelmezték a verssort a negyvennyolcasok. Felhőkakukvárban üldögélő fecsegő – fordították a régi verssort kiegyezés-kori magyar nyelvre a hatvanhetesek.

Kossuth Lajos azt üzente...

Aki 1871-ben Tóvölgyi Titusz népszerű történetkönyvét lapozgatta – *A magyar forradalom és önvédelmi harc története 1848-1849-ben* – boldogan, önfeledten emlékezhetett a forradalom napjaira. Arra természetesen igyekezett nem gondolni, hogy szabadságharc helyett *önvédelmi* harcot kell írni, mondani, és Czuczor Gergely híres verse, a *Riadó* nemcsak Áldor Imre kiadásában, de a költő 1899-ben megjelent *Összes költői műveinek* díszkiadásában is csak megcsonkítva olvasható; 1867-ben: *Nem kell zsarnok nekiünk, csatára magyarok!*; 1899-ben: *Nem kell zsarnok...! csatára magyarok*; 1848-ban: *Nem kell zsarnok király, csatára magyarok!*)

Kegyes királyunkat szidni tilos, arra pedig emlékezni sem célszerű, hogy kegyes királyunk volt az, aki vérbe fojtotta forradalmunkat és szabadságharcunkat.

Kegyes királyunk hivatalnokai, akik szorgalmas és lelkiismeretes lakájként szolgálták királyunkat Haynau rémuralma idején, a Bach korszakban és az átmeneti időknek elkeresztelt hatvanas években, most nagyon vigyáznak arra, hogy senki ne emlegesse uralkodónk rémtetteit, és hogy az ő szolgálalkú sunyiságukra is borítson fátylat a jótékony feledés.

Ebben az országban nem volt, nincs, nem lesz *zsarnok király!*

Éljen Kossuth Lajos! (Halkan és zárójelben tegyük hozzá: *Turinban!*)

Kiegyeztünk: béke van. Kossuth Lajosról beszélni, írni, ígét hirdetni – bármit lehet.

Tóvölgyi Titusz 1871-ben szentképet fest. „Kossuth járt mindenütt elül tűzoszlop gyanánt, s néhány nap múlva talpon állt az egész nemzet!” Kossuth a *nép lelke*, korunk magyar Mózese. 1848-ban.

„Vessétek le saruitokat! Térdepeljetek le!” Kossuth a próféta. 1848-ban.

„Hanem mint egy üstökös, mint egy világító csillag jelent meg az emberiség egyik büszkesége, a népszabadság imádásra méltó szelleme: Kossuth Lajos.” Kossuth a megváltó. 1848-ban.

1867-ben, s az elkövetkező évtizedekben oltárkép, amely elé minden rebellis hajlamú magyart oda lehet térdepeltetni csöndes imádkozásra.

Kossuth Lajos azt üzenté...

Aztán amikor a volt kormányzó emlékiratai három kötetben, 1880–1882-ben idehaza megjelentek – *Irataim az emigrációból* –, s mindenki elolvashatta az 1859-es év politikai történéseinek dokumentumait, felhördült a fél ország: örület! Szent István koronája egy Napoleon herceg fején 1880-ban nagyon sokan szégyellték, hogy 1859-ben nem merték akarni, hinni a lehetetlent, és mindennapi kenyerükért, koncert, hatalomért tudomásul vették a lehetségest.

Ha Kossuth Lajos 1859-ben merész képzelőerejű, okos politikusként taktikázó hazafi, akkor ők gyáva, szolgálalkú vagy összetört gerincű nemzetárulók. Ha ők a Bach-korszakban hazafenntartó szorgalmas hivatalnokok, cenzorok, katonatisztek, akkor Kossuth hazaáruló, de legalábbis felelőtlenül politizáló oltárkép.

A fél ország imádta, a fél ország átkozta a turini magányában, emlékeiben bolyongó, aggastyánná szomorodó Kossuth Lajost.

Az igazi politikusok mindig arra figyelnek, aminek lennie kellene: a jövőt tervezik, a holnapról álmodnak.

A parlamenti percemberkéek mindig arra figyelnek, ami van: tudomásul veszik a lehetségest, a haza helyett felépítik a házukat.

És a politikában szentképekre mindig szükség van.

Valamikor Kossuth Lajos azt üzente, hogy elfogyott a regimentje. És titkon, magukban azt dúdolták a magyarok: *Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni.* Hittek abban, hogy Kossuth Lajos üzeni fog. És hittek abban, hogy bátrak lesznek és hősként (újra) harcba indulnak, kivívni Magyarország függetlenségét, szabadságát.

De kiegyeztünk, most béke van.

Ferenc József és Kossuth Lajos egymás mellett: szentképek a falon.

Ilyenkor szokták a törpék a maguk érdeke szerint átfesteni az óriásokról készült oltárképeket.

Némely Bach-huszárok még azt is elhiszik (mindenesetre elhitetik) magukról: ők csinálták negyvennyolcban a forradalmat. Mindent a hatalomért!

A hajdani negyvennyolcasok meg egyenesen Kossuth Lajosnak képzelik magukat. Mindent a szabadságért!

*Kossuth Lajos azt üzente,
Pécs városnak nincs követe.
Ő még most nem jöhet haza.
Jó követet kér a haza.
Éljen Irányi!*

Kossuth Lajos nem léphet magyar földre, így a nevében 1868-ban mindenki azt üzenhet az embereknek, amit akar. S ha Kossuth Lajos *üzeni*, a hamis prófétáknak is hisznek a városokban éppúgy, mint faluhelyen. Kényes ízlésű, iskolázott emberek merenghetnek dolgozószobájuk mélyén, íróasztaluk fölé görnyedve a világ forgandóságáról, az emberek hiszékenységéről, a politikusok szemérmetlen gerinctelenségéről, köpönyegforgatásáról, de a (Berettyóújfalun) kortes körúton járó 1869-ben megtapsolják, ha Kossuth Lajosra hivatkozik.

*Megízente tőle Kossuth,
Hogy csak tűrjük még a borút,
Felvirrad még a magyarra
S szabad lesz, ha akarja.
Éljen Csanádi.*

Nagykállón már Kossuth neve sem hangzik el, elegendő, ha a Kossuthnóta dallamára éneklük a szavazókat lelkesítő rigmust.

*Benne sose csalatkozunk,
Körül tehát sorakozzunk;
Magasan lengjen a zászló:
Éljen Bőszörményi László,
Éljen a nemzet!*

Ki tud ennek a nótának ellenállni? Könny szökik a derék magyarok szemébe, dúdolgatják a Kossuth-nóta dallamát, és megszavazzák követnek a derék Böszörményi Lászlót.

Kossuth Lajos azt üzenté...

Irányi Dániel hívei Pécssett biztosra akartak menni, nekik Kossuth kevés, a korteshadjárat vezére az élő szent mellett egy halott angyalt is csatasorba állít.

*Akasztófán és golyóval
Kivégzettek lelke szólal:
Föl, pécsiek, hí a hazá,
Itt az idő, most vagy soha!
Éljen Irányi!*

Remek ötlet: a *Nemzeti dal* egy sorát a *Kossuth-nóta* dallamára énekelni. Remek és hasznos politikai ötlet: Petőfi Sándor és Kossuth Lajos nevében ígét hirdetni a Kossuth és Petőfi szavára éhes embereknek.

Egy politikusnak okosan mérlegelnie kell a folyamatosan változó körülményeket. 1861-ben még arról vitatkoztak az országgyűlésben a követ urak: felirat vagy határozat formájában terjesszék az uralkodó elé kérésüket vagy követelésüket. Kossuth és Petőfi neve akkor még nem volt szalonképes a politikai mindennapokban. De hát változtak az idők.

Éljen Kossuth Lajos! Éljen Petőfi Sándor!

Volt, aki már negyvennyolcban (titokban) hatvanhetes volt.

Volt, aki hatvanhétben lett (hirtelen) negyvennyolcas.

És ha a hajdani Bach-huszárok most nagyhangon Kossuth régi híveinek kiáltják ki magukat, a hajdani negyvennyolcasok még Kossuth Lajos *csárdás kiskalapját* is meglengetik a választók előtt.

Aztán Irányi Dániel az országgyűlésben negyvennyolcasként belesimul hatvanhétbe.

Böszörményi László negyvennyolcasként tiltakozik hatvanhét ellen: börtönben pusztul el.

Csanády Sándor („a Ház órája”), szorgalmas és pontos, szürke képviselőként szürke negyvennyolcas haláláig.

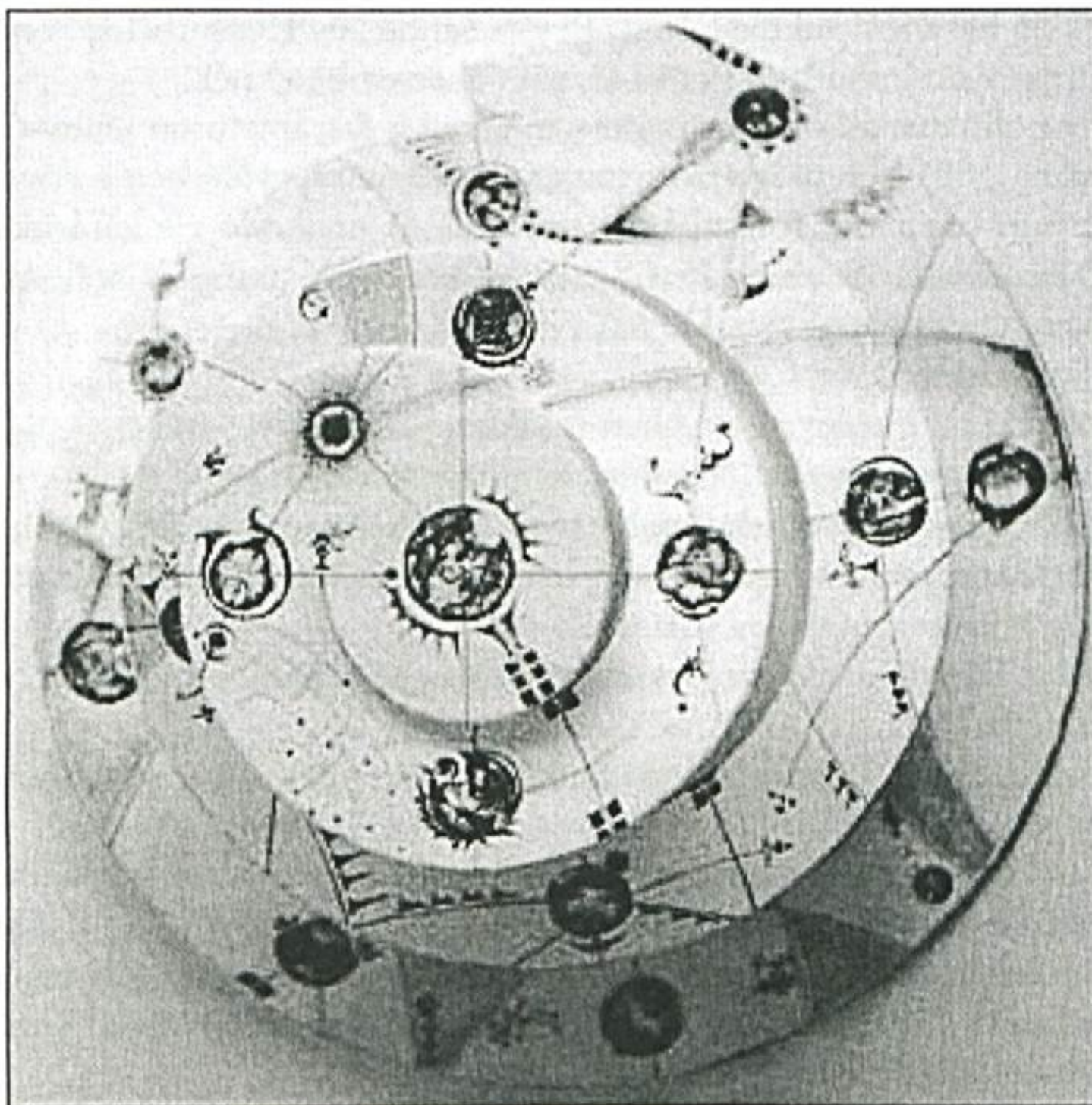
A róluk szóló hajdani kortesnóták szövegét ma a tudós etnográfus, Dégh Linda 1952-ben megjelent gyűjteményében olvashatjuk. Régi nóták régen halottakról.

Kossuth Lajos pedig még mindig a kortársunk.

„Mikor Kossuth kikiáltotta a szabadságharcot, a következőket mondta:

– Harcoljatok fiaim, mert vége az uraságok világának. Nem lesz többé úr, egyenlőek leszünk.

Én magam hallottam, éppen répát mentem temetni.”
Így mesélte a nyolcvankét éves Márton Mihály 1947-ben, Öreglakon,
Somogy megyében.
És amíg kiballagott a szőlőbe, dúdolgatott magában.
Kossuth Lajos azt üzenté...

Molnár Icsu István: KIRÁLY I., Ø 200 mm, rézkarc, térben, 2002